

Aanbevelingen voor een geïnformeerd Brussels cultuurbeleid

EEN RODE DRAAD VOOR CULTUUR

Stand van zaken

In Brussel leven de kunsten. Het Brussel van 2024 is een hyperdiverse stad, waar er meer nationaliteiten samenwonen dan eender waar in Europa. Door de territoriale positie, de snelle verbinding met andere grootsteden, de relatieve betaalbaarheid in vergelijking met andere West-Europese hoofdsteden, en de sterke artistieke tradities vormt de stad een toegangspoort tot België voor kunstenaars uit de hele wereld. Tegelijk dient Brussel voor veel Belgische kunstenaars ook als een vitrine: een plek waar hun werk aan de wereld getoond kan worden, waar hun internationale verhaal begint. Brussel is dé kunstenaarsstad bij uitstek.

Een dergelijke levendige wereldstad is enkel gebaat bij een cultuurbeleid dat geïnformeerd is: een cultuurbeleid dat zich baseert op de organisaties en de kunstenaars die de stad doen leven; een cultuurbeleid dat bottom-up gevormd wordt, gevoed door de aanwezige initiatieven. Een cultuurbeleid, ook, dat geïnformeerd wordt door de andere beleidsniveaus, de andere bevoegdheden en de verschillende gemeenschappen.

Naar een geïnformeerd cultuurbeleid

In dit verkiezingsjaar 2024 formuleert het Brussels Kunstenoverleg / Réseau des Arts à Bruxelles (RAB/BKO) daarom een reeks concrete aanbevelingen:

- Dit document is zeker niet volledig. Het dient als een rode draad, om klaarheid te scheppen in de veelheid, om de neuzen hier en daar in eenzelfde richting te laten wijzen en om de verbinding bloot te leggen tussen verschillende problematieken.
- Deze aanbevelingen werden geformuleerd op basis van gesprekken met spelers in het veld en eerder gepubliceerd onderzoek. Ze vloeien daarnaast ook voort uit het overleg en het denkwerk dat RAB/BKO de afgelopen jaren verrichtte, onder meer in het kader van de studie [Creatief met chaos](#) (2019) of van het [Cultuurplan voor Brussel](#) (2009).
- Deze eerdere publicaties blijven relevant: verschillende concrete vragen duiken al jaren op in beleidsnota's, cultuurplannen en memoranda.

Een rode draad en concrete aanbevelingen

Met deze aanbevelingen willen we de stem van de Brusselse culturele actoren laten horen aan de toekomstige beleidsmakers. We hopen dat ze hen inspireren bij het uitrollen van een coherent, duurzaam en inclusief cultuurbeleid op maat van de stad, haar bewoners, kunstenaars en culturele spelers.

De voorbije weken werden er bovendien heel wat zinvolle, concrete aanbevelingen gepubliceerd door de andere netwerken in het veld. Achteraan in deze tekst lijsten we ze op. De aanbevelingen die hier volgen hebben in de eerste plaats betrekking op Brussel maar dienen gelezen te worden als aanvullend op en onlosmakelijk verbonden met andere voorstellen voor de andere Belgische beleidsniveaus. Meer dan andere Belgische steden wordt Brussel geconfronteerd met grootstedelijke problemen en in de hoofdstad zijn haast alle beleidsniveaus (de gemeenten, de gemeenschappen, het gewest, het federale niveau) op één of andere manier aan zet voor cultuur.

Enkele aanbevelingen komen op verschillende plekken in dit document terug. Ze vormen een rode draad die de verschillende aangeraakte thematieken met elkaar verbinden, of worden geraakt door de beslissingen die in meerdere beleidsdomeinen of bestuursniveaus worden genomen. Als een kunstenaar uit het buitenland in Brussel terechtkomt, dan doemen er simultaan meerdere obstakels op. Er is voorlopig geen cultureel “eenheidsloket” waar deze kunstenaar in meerdere talen geholpen kan worden. Er is voorlopig ook geen Brusselse culturele cartografie, waar dezelfde kunstenaar inzicht zou kunnen krijgen in het rijke culturele veld, in mogelijke kansen of samenwerkingen, of in leegstaande ruimtes die zouden kunnen dienen als een atelier.

Veel van de aanbevelingen vergen samenwerking over de bestuurlijke, talige en culturele grenzen heen. Enkele aanbevelingen kunnen ook gelezen worden in een breder, ambitieuzer kader, met een horizon die verder ligt dan het einde van de volgende legislaturen – een horizon in 2030, bijvoorbeeld.

Contact

Brigitte Neervoort
Centrale coördinator
brigitte@rabbko.be

INHOUDSTAFEL

	Inleiding	p. 1
01	Steun aan kunstenaars met een eenheidsloket	p. 4
02	Bestuur en samenwerking	p. 6
03	Diversiteit, toegankelijkheid en meertaligheid	p. 8
04	Infrastructuur en openbare ruimte	p. 11
05	Onderwijs, opleidingen en tewerkstelling	p. 13
06	Duurzaamheid	p. 15
07	Toerisme, cultuurcommunicatie en citymarketing	p. 17
	Conclusie	p. 18
	Bronnen	p. 18
	Colofon	p. 19

01 | STEUN AAN KUNSTENAARS MET EEN EENHEIDSLOKET

Het meertalig “eenheidsloket” waar kunstenaars o.a. administratief wegwijs gemaakt zouden worden, werd aangekondigd in zowel het regeerakkoord van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest als dat van de Franse Gemeenschap, en kwam meermaals ter sprake op interministerieel overleg, is absoluut noodzakelijk om de situatie van kunstenaars te verbeteren.

RAB/BKO stelt voor om een eenheidsloket op regionaal niveau op te richten. Het doel is om de administratieve procedures voor kunstenaars te vereenvoudigen en hen te begeleiden. Een dergelijk project zou baat hebben bij de betrokkenheid en expertise van alle stakeholders, aan beide zijden van de taalgrens.

Betrokken partners

RAB/BKO, [Brussels Museums](#), [La Concertation](#), [oKo](#), [FEAS](#) en de andere relevante netwerken - als de organisaties die momenteel al een deel van de geplande invulling voor hun rekening nemen, zoals [Kunstenpunt](#), [Cultuurloket](#), [SMART](#), [Amplio](#), [Atelier des droits sociaux](#), [VI.BE](#), [De Federatie](#), [Visit.brussels](#), [Hub.brussels](#), zijn natuurlijke partners. Ook [visit.brussels](#) en [Hub.brussels](#) zijn natuurlijke partners. Het Brusselse eenheidsloket zou een centrale entiteit zijn, gefinancierd door gewestelijke overheden, evenals mogelijke bijdragen van de gemeenschappen en het federale niveau.

Kerntaken

De kerntaken zijn in het verleden op verschillende manieren ingevuld, maar zouden bijvoorbeeld kunnen omvatten:

- **Informatieverschaffing**
Fungeren als een centrale informatiehub door relevante informatie over culturele evenementen, subsidies en beschikbare faciliteiten te verzamelen en te verstrekken, waardoor kunstenaars en organisaties snel toegang hebben tot essentiële gegevens over elkaar.
- **Advies en ondersteuning**
Het verstrekken van professioneel advies en ondersteuning aan kunstenaars bij juridische zaken, financiën en evenementenplanning, met als doel om hun efficiëntie te vergroten.
- **Administratieve vereenvoudiging**
Het vereenvoudigen van administratieve procedures door het centraliseren van vergunningsaanvragen, subsidieregelingen en andere administratieve processen, waardoor kunstenaars gemakkelijker toegang krijgen tot benodigde middelen. Idealiter kan het eenheidsloket een onderdeel worden van een breder, gecentraliseerd ondersteuningssysteem voor kunstenaars, dat plaats biedt aan betaalbare atelierruimtes en huisvesting, om een levendige en duurzame Brusselse creatieve gemeenschap te bevorderen.
- **Netwerkvorming**
Faciliteren van netwerkmogelijkheden en samenwerkingen tussen kunstenaars en culturele organisaties en de verschillende bestuurlijke niveaus. Het zou een goed idee zijn om de uitwisseling van ideeën en middelen aan te moedigen om zo nieuwe gezamenlijke projecten te ontwikkelen.

Het mag duidelijk zijn dat er verdere studie nodig is om dit project te doen slagen. Ondertussen zette de Federale Overheid stappen in de richting van een professionalisering van het juridisch statuut van de kunstenaar met de hervorming van de sociale zekerheidsregels voor kunstwerkers. Sinds najaar 2023 is een nieuwe Kunstwerkcommissie actief, en ging de nieuwe website www.workinginthearts.be, een online loket voor kunstenaars voor wat tewerkstelling betreft.

Aanvullende aanbevelingen

- Meer overkoepelend onderzoek nodig over de werkomstandigheden en vergoedingen van kunstenaars in Brussel, waarbij de federaties en andere vertegenwoordigers van kunstenaars betrokken worden ([laFAP](#), Artists Coalition, [SOTA](#), [Facir](#), [CTEJ](#), [Union des Artistes](#), ...)
- Steun vanuit de overheden aan de organisaties die kunstenaars nu al (vaak zonder steun) vertegenwoordigen.

02 | **BESTUUR EN SAMENWERKING**

In 2019 schetste RAB/BKO een beeld van de complexe Brusselse institutionele context met de uitgave Creatief met chaos. Het gebrek aan afstemming tussen de verschillende en talrijke beleidsniveaus leidt ook vandaag tot absurde situaties. Brusselse kunstenaars, kunstwerkers en kunstorganisaties hebben alle baat bij geïnformeerde beleidsniveaus die in nauw overleg staan met elkaar en met het veld. Een echt Brussels cultuurbeleid zal pas vruchten afwerpen als de neuzen in dezelfde richting staan.

RAB/BKO pleit voor een coherent en gecoördineerd cultuurbeleid tussen de verschillende politieke niveaus en met de sector, en transparante procedures. Dit geldt zowel voor de organisatie van culturele evenementen en programma's als voor de verdeling en toewijzing van financiële middelen, in het bijzonder omdat het overheidsmiddelen betreft.

Organiseer gezamenlijke culturele evenementen en programma's

Het netwerk beveelt aan om de samenwerking tussen de verschillende politieke niveaus en met de culturele sector aan te moedigen. Stimuleer de organisatie van gezamenlijke culturele evenementen en programma's die de diversiteit van Brussel weerspiegelen en durf daarbij ambitieus te zijn.

Waardevolle initiatieven als Park Poétik kunnen hier als voorbeeld dienen van een grootschalig project waarbij de organisaties reeds vanaf het begin betrokken werden.

Door gezamenlijk gemeente-overschrijdende culturele initiatieven te ondersteunen, dragen de verschillende bestuurlijke niveaus bij aan de ontwikkeling van het culturele weefsel in de stad. De institutionele gelaagdheid mag geen uitvlucht vormen om samenwerkingen uit de weg te gaan. Een ambitieuze horizon als Molenbeek/Brussel 2030 heeft hier een belangrijke rol in te spelen en zou gesteund kunnen worden door alle verschillende bevoegde overheden. Dergelijke projecten zullen succesvol blijken als de aanloop ernaartoe reeds nieuwe duurzame samenwerkingen doet ontstaan.

Voorzie gedeelde financiële middelen

We stellen voor om samenwerking te vergemakkelijken door financiële middelen tussen verschillende overheidsniveaus te delen en gezamenlijke subsidieprogramma's te overwegen.

Denk aan gezamenlijke subsidieprogramma's, waarbij middelen worden toegewezen door bijvoorbeeld verschillende Brusselse gemeenten en/of een coalitie van gemeenten en de gemeenschappen (Cultuur Culture), op basis van gedeelde culturele doelstellingen en prioriteiten. Creatieve oplossingen in gezamenlijke steun zijn nu al in allerlei vormen te vinden in de praktijk, waarbij het gewest bijvoorbeeld investeert in de infrastructuur en de gemeenschappen en de gemeenten in de inhoudelijke invulling. Koester die creativiteit en breid ze uit.

Bepaal de rol van cultuur binnen het gewestelijk beleid

De sector wil een alomvattend, samenhangend en passend regionaal cultuurbeleid gericht op de ontwikkeling van alle spelers.

De zesde staatshervorming kende het Gewest bevoegdheden in een aantal nieuwe aangelegenheden toe, waaronder "biculturele aangelegenheden" (schone kunsten, cultuurpatrimonium, musea en wetenschappelijke instellingen van gewestelijk belang). Hiermee verwezenlijkte het gewest de uitbouw van KANAL - Centre Pompidou en van CIVA. Het lijkt gepast dat dergelijke steun niet voor slechts één museum geldt. Door een Staten-generaal rond cultuur te organiseren zouden de prioriteiten kunnen worden bepaald.

Maak werk van transparantie bij de toewijzing van subsidies

De sector vraagt om een beleidskader en transparante beslissingsstructuren die het mogelijk maken om alle dossiers op een gelijkwaardige manier te behandelen en van een continuïteit te voorzien.

De huidige situatie, waarbij er via imago-, toerisme- en andere bevoegdheden op een versnipperde, ongecoördineerde manier aan cultuurbeleid in Brussel wordt gedaan, heeft nefaste gevolgen.

Voorstellen van good practices

- Garandeer op elk niveau simpele, heldere toekenningsvoorwaarden, respecteer vaste termijnen voor de verwerking van de dossiers en communiceer duidelijk over de beslissing (uitgeschreven adviezen).
- Zorg voor een heldere taakverdeling tussen het administratieve en politieke niveau (alias de administraties en de kabinetten). Verschillende kabinetten van ministers spelen momenteel een grote rol bij de toewijzing van steun.
- Bij de toewijzing laten de administraties en de kabinetten zich idealiter begeleiden door adviescommissies of raden van experts uit het veld. Het huidige gebrek aan overzicht kan tot arbitraire beslissingen leiden.
- Binnen het nieuwe beleidskader dient er ook te worden nagedacht over verschillende vormen van ondersteuning: projectbeurzen maar mogelijks ook structurele meerjarige ondersteuning voor projecten die, voorbij de taalgrenzen, specifiek op Brussel werken en om continuïteit vragen.
- De vervlochten bevoegdheden splitsen om een transparant cultuurbeleid te garanderen. Op het politieke niveau worden in enkele gevallen verschillende doorslaggevende functies bekleed door een en dezelfde persoon.

Aanvullende aanbevelingen

- **Betrek de sector bij regelgeving die haar aanbelangt**
De sector vraagt het beleid de culturele actoren via RAB/BKO te consulteren en te betrekken voor er nieuwe wetten gestemd worden. Voorbeeld: de regelgeving rond geluidsnormen heeft impact op concertzalen, maar zij zaten niet mee rond de tafel.
- **Ontwikkel onderzoek over de sector**
De sector heeft meer cijfergegevens nodig om de praktijken aan te passen in aansluiting met de realiteit in het veld. Deze gegevens bestaan al gedeeltelijk en moeten worden gecentraliseerd. Andere onderwerpen verdienen gerichte studies. Met deze nieuwe kennis kunnen beleidsmakers ook passende programma's ontwikkelen.
- **Maak werk van rechtszekerheid voor bicommunautaire organisaties**
Zet een wettelijk kader op om de status van bicommunautaire organisaties te verduidelijken. Noch deze onduidelijkheid, noch de verheldering van het statuut mag als gevolg hebben dat het bestaan van waardevolle organisaties in het gedrang komt. Bij het opstellen van dit wettelijk kader moeten de organisaties zelf worden geraadpleegd.

03 | DIVERSITEIT, TOEGANKELIJKHEID EN MEERTALIGHEID

Het is heel hoopgevend te kunnen vaststellen dat er een nieuwe generatie van makers is opgestaan die diversiteit volledig omarmt. Er worden vanuit het veld waardevolle initiatieven ondernomen en creatieve oplossingen gezocht om zowel de programmatie, de werking als de publieken te diversifiëren. Toch is er nog veel werk aan de winkel.

In 2020 richtte RAB/BKO samen met BRUXEO en het label United Stages een werkgroep op van een twintigtal instellingen uit de Brusselse cultuursector om een collectieve denkoefening over diversiteits- en inclusiebeleid te lanceren. Deze werkgroep resulteerde in het Brusselse [Charter voor diversiteit en inclusie](#). In 2023 werd het label [United Stages](#) volledig opgenomen in RAB/BKO om de impact ervan te behouden en het bereik ervan te vergroten. In 2024 werd het omgedoopt tot United Solidarity, dat zich richt op de solidariteit tussen de culturele sector en het middenveld. Het succes van de opleidingscyclus "Work in Progress: Strijd tegen racisme", georganiseerd door RAB/BKO in 2024, toont aan dat de cultuurwerkers echt van koers willen veranderen.

De hyperdiverse Brusselse context maakt van de stad een laboratorium voor fair practices binnen bottom-up initiatieven – denk o.a. aan [Article27](#) of aan de Brusselse cultuurhuizen die alternatieve ticketprijzen in het leven riepen, van solidariteitstickets tot 'Pay What You Can'-systemen. Denk ook aan initiatieven om cultuur toegankelijk te maken voor artistieke nieuwkomers, zoals bijvoorbeeld [Globe Aroma](#) of [Voix des Sans Papiers](#). Al te vaak echter stoten deze waardevolle bewegingen op een spanningsveld tussen de eigen initiatieven en het gevoerde (cultuur)beleid.

Het is essentieel om maatregelen op het gebied van openheid, inclusie en gelijkheid in te voeren. De sector zelf wenst inclusiever en diverser te worden, en heeft middelen en extra steun nodig om dit doel met de nodige ambitie te bereiken. RAB/BKO stelt volgende aanbevelingen voor om de culturele instellingen te helpen een beleid rond inclusie en gelijkheid uit te rollen, op vlak van creatie, programmering en publiekswerking.

Beschouw cultuur als een recht

Het netwerk beveelt een andere kijk op cultuur aan, zodat cultuurbeleid kan worden ontwikkeld als een vector voor sociale cohesie en een instrument voor inclusiviteit.

Net als het recht op onderwijs of het recht op gezondheid, is het essentieel om de culturele rechten van burgers te garanderen. Culturele rechten zijn fundamentele mensenrechten; ze stellen iedereen in staat om deel te nemen aan het culturele leven, ervan te genieten en bij te dragen aan de ontwikkeling ervan. Ze omvatten het recht op identiteit, op culturele diversiteit en op toegang tot en deelname aan artistieke expressie. Ze bevorderen een inclusieve samenleving die diversiteit respecteert, wat essentieel is voor individuele ontplooiing en sociale cohesie. RAB/BKO ondersteunt de concrete eisen die Culture & Démocratie hierover heeft geformuleerd.

Ondersteun verenigingen die zich inzetten voor diversiteit

Brussel beschikt al over diensten en organisaties die actief ijveren voor een grotere diversiteit bij het publiek en in de teams (o.a. [So-Diversity](#) van Bruxeo, [Lasso](#) en [Article 27](#)). Er wordt ook gewerkt rond het begeleiden van personeel (de dienst diversiteit en de [diversiteitsplannen](#) van Actiris) en er bestaan initiatieven vanuit de gewestelijke overheid ([equal.brussels](#)).

Het is van belang deze reeds bestaande platforms en (inter)sectorale samenwerkingsnetwerken te ondersteunen, zodat culturele organisaties goede praktijken, middelen en ervaringen op het gebied van diversiteit kunnen uitwisselen.

Moedig programmatoren aan om plaats te maken voor makers van diverse origines

We stellen voor om culturele instellingen te beschouwen als ruimtes voor democratische uitwisseling, waar ieders stem wordt gehoord en meegewogen. Kunstenaars met diverse achtergronden moeten een prominentere plaats krijgen in de programmering, om de diversiteit van onze samenleving beter te weerspiegelen. Een dergelijke aanpak voorkomt stereotypen en biedt het publiek een meer authentieke en representatieve culturele ervaring.

Om acties ter bestrijding van racisme te versterken, is het noodzakelijk om extra, specifieke begrotingslijnen te voorzien. Ook zou het voor kunstenaars uit niet-Europese landen gemakkelijker moeten zijn om een visum te krijgen. Aangezien het wettelijk kader op dat vlak ontoereikend is, pleit het netwerk voor een culturele uitzondering en een vereenvoudiging van de economische criteria voor hun visumaanvragen.

Versterk een cultuurbeleid dat zich specifiek op jongeren richt

Brussel is het jongste gewest van het land, 40% van de bevolking is jonger dan 30 jaar. Deze jongeren zijn bijzonder kwetsbaar op sociaal en psychologisch vlak, een trend die nog versterkt werd door de pandemie. Jonge generaties kunnen hun eigen cultuur beter leren kennen en hun horizon verbreden door deel te nemen aan het culturele leven.

RAB/BKO pleit voor een versterking van het cultuurbeleid gericht op jongeren. Artistieke projecten die jongeren rechtstreeks betrekken moeten ondersteund worden, in lijn met hun interesses en waarden (games, nieuwe technologieën, muziek). Openbare ruimten kunnen zo worden ingericht dat jongeren aangemoedigd worden zich te uiten via street art en beeldende kunst. In elke gemeente zijn ontmoetingsplekken nodig door en voor jongeren, afgestemd op hun behoeften.

Laat operatoren democratische tarieven hanteren

De democratische prijzenpolitiek vanuit de huizen staat haaks op de verplichting om hoge percentages aan eigen inkomsten te genereren om steun te blijven ontvangen.

Het beleid moet meezoeken naar creatieve oplossingen om de financiële druk op deze organisaties te verlichten.

Neem concrete transversale maatregelen op het gebied van gezondheid, sociale zaken en werkgelegenheid

Onderzoek bevestigt de positieve invloed van cultuur op de gezondheid van deelnemers. Museumbezoek op doktersvoorschrift is bijvoorbeeld een goede praktijk. In het kader van armoedebestrijding ondersteunen we de vraag van Article 27#Bruxelles om steun te krijgen om een regeling rond een sociaal cultureel tarief uit te werken voor personen die recht hebben op de verhoogde tegemoetkoming.

We pleiten ervoor dat de cultuur steeds betrokken wordt bij de stedelijke, gewestelijke of andere overheidsdiensten die rond inclusie en diversiteit werken. Laat vanuit de dienst diversiteit van Actiris iemand specifiek op het culturele veld werken, en creëer bruggen tussen equal.brussels en de cultuursector.

Aanvullende aanbevelingen rond meertaligheid

- **Erken en faciliteer ook de talige diversiteit in programma's en communicatie**
Het is van vitaal belang om meertaligheid in culturele programma's aan te moedigen om een breder publiek te bereiken. Hoewel Brussel vaak om haar hyperdiversiteit wordt geprezen, wordt talige diversiteit door de bevoegde overheden in de stad nog al te vaak als een culturele bedreiging gezien. Nochtans heeft ook de Brusselse meertaligheid belangrijke voordelen.
- **Bied financiële steun aan culturele organisaties om meertalige communicatie te vergemakkelijken** – in de vorm van subsidies voor vertaaldiensten, meertalig promotiemateriaal of taalopleidingen voor personeel, kunstenaars en kunstwerkers.
- **Ondersteun kunstenaars en kunstwerkers die meertalig willen werken** via workshops, cursussen en beurzen of door organisaties aan te moedigen om partnerschappen aan te gaan met anderstalige collega's.
- **Maak bestuurlijke diensten toegankelijker**
Zorg ook in het culturele "eenheidsloket", cf. supra, voor toegankelijke, meertalige bestuurlijke diensten. Dit omvat meertalige ondersteuning bij subsidieaanvragen, vergunningen en andere administratieve bijstand.
- **Versterk de bevoegdheid Meertaligheid in de Brusselse Regering**
Breed de middelen uit, en zorg voor een gewestelijke "administratie van meertaligheid": een dienst die advies kan geven, projecten kan lanceren, onderzoek kan verrichten en een beleid kan uitstippelen met alle andere actoren in de stad (cultuur, onderwijs, openbare diensten, tewerkstelling, economie). In de huidige legislatuur maakt meertaligheid deel uit van de bevoegdheden van de Brusselse regering.

Aanvullende aanbevelingen rond duurzame en inclusieve digitalisering

- **Zorg voor duurzame digitale ontwikkeling, gericht op inclusie en toegankelijkheid**
In de loop van de vorige legislatuur werd de digitalisering van de sector versneld, met name als gevolg van de pandemie. Het netwerk is ongerust over de vergaande digitalisering van de maatschappij, met name naar mensen die minder of niet (digitaal) geletterd zijn, en op die manier nog meer uitgesloten dreigen te worden. Het netwerk organiseerde rond dit thema in 2023 samen met de ULB het onderzoek '[Digi-Tales of Inclusivity](#)'.
- **Plaats enerzijds vraagtekens bij de relevantie van een steeds verder ontwikkeld digitaal aanbod** voor een publiek dat al overvraagd is. Zet anderzijds in op digitale manieren om kunst toegankelijker te maken, bijvoorbeeld voor mensen die minder mobiel zijn of een handicap hebben. De sector zoekt een professionele aanpak van de gunstige aspecten van digitalisering.
- **Zoek inspiratie bij initiatieven die zich richten op een sociale, duurzame digitalisering**
In Brussel zijn er onder meer initiatieven als de "[Cycle Numérique](#)", en wordt er werk verzet door o.a. [Constant](#) en [Tactic](#). RAB/BKO gelooft dat het Brusselse culturele veld gebaat zou zijn om het voorbeeld te volgen van het Nederlandse [Public Spaces](#), dat duurzame, lokale alternatieven aanbiedt voor de online tools van multinationals.

04 | INFRASTRUCTUUR EN OPENBARE RUIMTE

De stijgende kosten van onroerend goed in Brussel hebben geleid tot een gebrek aan betaalbare werkplekken voor culturele organisaties en kunstenaars.

Ook op vlak van culturele infrastructuur werden er de voorbije jaren stappen in de juiste richting gezet, met de ontwikkeling en uitbouw van o.a. Perspective.brussels ([spots.brussels](#)) wordt het voor culturele organisaties makkelijker en efficiënter om ruimte te delen of te vinden. Verschillende overheden hebben het delen van ruimte door organisaties gestimuleerd, om leegstand tegen te gaan en intersectorale samenwerking te bevorderen ([KULT XL Ateliers](#), [Plan Atelier](#), [Broedplekken](#)).

Daarnaast werden er de voorbije jaren tal van belangrijke bottom-up initiatieven opgestart, die vertrekken vanuit de nood aan infrastructuur en het overschot aan leegstand in het stadsweefsel. Initiatieven als [Toestand](#), [Communa](#), ... vallen intussen niet meer weg te denken uit de stad. Ondanks deze goede praktijken zijn er nog andere maatregelen nodig. Als we willen dat de stad aantrekkelijk blijft voor startende kunstenaars en initiatieven, die de ruggengraat van een sterke kunstscène vormen, is het essentieel om (politieke) oplossingen te vinden.

Het netwerk roept op tot meer maatregelen om het aantal toegankelijke ruimtes en kwaliteitsvolle kunstplekken te vergroten. Er is vooral nood aan permanente locaties. Experimenten met tijdelijke bezetting kunnen interessante oplossingen zijn, op voorwaarde dat ze binnen een duidelijk omlind kader vallen en voldoende comfort bieden. Betrek kunstenaars bij de ontwikkeling en het duurzame gebruik van kwaliteitsvolle infrastructuur. We zijn voorstander van een globale en intelligente benadering van kunst in de openbare ruimte, zodat deze zo breed en inclusief mogelijk wordt opgevat. Een gecentraliseerde cartografie kan deze gezamenlijke visie op creatie- en voorstellingsruimtes verder ondersteunen.

Behalve de nood aan een cartografie is er ook een enorm gebrek aan plekken. Dit kan op verschillende concrete manieren worden aangepakt:

- **Er moeten plekken ter beschikking gesteld worden door de lokale overheden**, zodat mensen en organisaties werkplekken krijgen zonder afhankelijk te zijn van aparte, gulle huizen. Het Brussels Gewest en de 19 gemeenten hebben hier een rol te vervullen.
- **Stel bij nieuwbouwprojecten een minimumpercentage in voor “cultuurvoorziening”** zoals dat nu reeds het geval is voor gemeenschapsvoorziening.
- **Stimuleer culturele invulling van leegstaande ruimtes**
Stimuleer ontmoetingen en samenwerking met projectontwikkelaars, en geef (belasting)voordelen aan eigenaars die hun ruimte verhuren aan culturele organisaties of kunstenaars.
- **Maak een onderscheid tussen creatieruimtes en publieke ruimtes**
Het beleid zet nog al te vaak in op het toonmoment, op de zichtbare ruimte, maar het eindresultaat heeft een plek nodig om te worden gerepeteerd, te worden geschreven, en de artistieke producties hebben nood aan kwalitatieve bureauruimtes.
- **Zorg voor een wetgeving voor een minimumuitrusting van panden in tijdelijke invulling** – te beginnen met een charter voor tijdelijk gebruik om huisjesmelkerij door commerciële spelers in de “ateliermarkt” te voorkomen.
- **Haal inspiratie buiten de stadsgrenzen**
Denk o.a. aan [UFO](#), de Vlaamse koepel van atelierorganisaties, of aan de [Comptoirs des Ressources Créatives](#) die ruimte aanbieden in vijf Waalse steden.

Faciliteer de uitbouw van een uitgebreide, gecentraliseerde cartografie

Ondanks het voorbije werk (bv. Door perspective, visit.brussels) is er werkelijk nood aan een cartografie die de Brusselse sector in kaart brengt en het mogelijk maakt om kansen binnen het veld te identificeren en organisaties en kunstenaars met elkaar te verbinden. Een dergelijk initiatief mag niet enkel rekening houden met het zichtbare, publieke deel van de culturele infrastructuur, maar moet ook gericht zijn op met de minder gekende, vaak onderschatte ruimtes zoals repetitielokalen, werkplaatsen en studio's.

Het door het Gentse Kunstenoverleg uitgewerkte model van [Open.creatives](#) kan dienen als een open source template. Om dit model toe te passen op de Brusselse, meertalige en hyperdiverse realiteit is er een investering nodig vanuit [perspective.brussels](#) in samenwerking met de 19 gemeenten. Vanuit RAB/BKO kan er begeleid worden, en kan er overleg opgezet worden. Samenwerking met de ICC's, via [creative.brussels](#) van [hub.brussels](#) is hier logisch en interessant.

Denk groot bij de invulling van de openbare ruimte

De openbare ruimte biedt veel mogelijkheden om zo veel mogelijk mensen samen te brengen rond kunstuitingen. We moedigen een globale visie op kunst in de openbare ruimte aan: met de integratie van permanente kunstwerken en de inrichting van de openbare ruimte om eenmalige artistieke evenementen toe te laten.

Betrek professionele commissies met artistieke expertise bij het beslissen over de artistieke invulling van de openbare ruimte. Ook hier ligt er een rol voor het Gewest om te ondersteunen, om over de gemeentegrenzen heen te kijken. De verschillende beleidsniveaus zorgen er onbedoeld voor dat een schaalvergroting uitblijft voor straffe, op gemeentelijk ontwikkelde evenementen. Tot slot is er ook hier nood aan meer transparantie

05 | ONDERWIJS, OPLEIDINGEN EN TEWERKSTELLING

De plaats van kunst en cultuur in het onderwijs staat nationaal onder druk, onder meer door de slechte PISA-resultaten. Een eerste, algemene aanbeveling is daarom gericht aan de ministers van onderwijs. Bovendien worstelt de sector om gekwalificeerd personeel te vinden in deze economisch moeilijke tijden.

We pleiten voor een beleid dat kunst en cultuur hun rechtmatige plaats geeft als onmisbaar onderdeel in de ontwikkeling van kinderen en jongeren. Ondersteun en versterk bestaande initiatieven die de plaats van cultuur in het onderwijs waarborgen. Maak het ook gemakkelijker voor Brusselse jongeren om hun weg te vinden naar een artistieke opleiding en/of een job in de culturele sector.

Bevorder de samenwerkingen tussen scholen en culturele actoren

Het netwerk roept op tot betere omkadering en meer middelen om bruggen te slaan tussen veldwerkers en lesgevers.

- Er zijn aan Franstalige kant goede stappen gezet met de ontwikkeling van het [PECA](#). Momenteel zijn de middelen voor Brussel in dit kader echter ontoereikend voor het aantal Brusselse leerlingen. Er moeten dus meer middelen voor Brussel komen.
- Aan Vlaamse kant haalt het VGC-project "[Traject Brede Scholen](#)", in samenwerking met de gemeenschapscentra en de gemeenten, de buurt (en daarmee ook cultuur) binnen in de scholen.
- Voorzie middelen zodat de expertise die in het veld opgedaan wordt gedeeld wordt in de brede sector door steunpunten en middenveldorganisaties te ondersteunen.

Stimuleer initiatieven die drempelverlagend werken voor het hoger kunstonderwijs

De sector is voorstander van een goede opleiding van kunstenaars door artistieke onderwijs van hoge kwaliteit aan te bieden.

Ook het deeltijds kunstonderwijs dat georganiseerd wordt vanuit de gemeenten en de onderwijsnetten hoort daarbij. Dit aanbod is niet groot genoeg. De kracht van het deeltijds onderwijs is net de diversiteit: hier kan een intergenerationele groep terecht voor vorming en ontwikkeling, idealiter aan democratische prijzen. Andere maatregelen zijn ook het overwegen waard:

- Bied cursussen aan om Brusselse jongeren voor te bereiden op de toelatingsproeven (cfr [Classe Prépa Théâtre](#) in Namen).
- Ondersteun preciaire studenten in hun hoge kosten voor atelierwerking en entreegelden voor kunstinstituten.
- Ondersteun systemen van begeleiding van studenten met een andere socio-culturele achtergrond door externe buddies (cfr [Transfocollect](#)).
- Toon studentenwerk (Bachelor- Master) in middelbare scholen.
- Start een brede databank op voor culturele stages en studentenwerk.

Stimuleer de tewerkstelling van Brusselse jongeren in de culturele sector

De sector pleit voor meer middelen om werkzoekenden in contact te brengen met de Brusselse culturele sector. Ze ijvert daarbij ook voor bijkomende gepaste opleidingen en tewerkstellingsprojecten om de doorstroming van werkzoekenden naar de cultuursector te faciliteren.

- Een belangrijke tool in het diversifiëren en inclusiever maken van het culturele landschap bestaat erin mensen aan te werven die in Brussel zijn opgegroeid. De tewerkstellingsprojecten van [Actiris](#) en [Bruxelles Formation](#) zijn waardevolle, bestaande projecten die nog beter kunnen worden ingezet om bruggen te slaan tussen werkzoekenden en het culturele veld. RAB/BKO pleit voor het behoud van de [GECO](#)-contracten, maar ijvert daarbij ook voor bijkomende gepaste opleidingen en tewerkstellingsprojecten om de doorstroming van werkzoekenden naar de cultuursector te faciliteren.
- Ook hier geldt dat er de voorbije jaren bottom-up genoeg bijzondere initiatieven ontstonden die Brusselse jongeren werk bieden in culturele projecten (denk aan [Recyclart](#), [Art2Work](#) en [Decoratelier](#)). Ook hier formuleren we de vraag aan het beleid om deze creativiteit te erkennen, te ondersteunen en over te nemen.

Verbeter de werkomstandigheden in de culturele sector

Ontwikkel een kader om te voorkomen dat preciaire arbeidsomstandigheden en verloningen tot een grote uitstroom van kunstenaars en bekwame werknemers leiden, met name in de communicatie- en technische teams.

- Statuut van kunstwerkers: zet de inspanningen om de arbeidsomstandigheden voor alle kunstwerkers te verbeteren verder, in het kader van de herziening en aanpassing van het nieuwe statuut.
- Houd bij het toekennen van subsidies rekening met loonindexeringen.
- Breid de Federale [Maribelmaatregelen](#) uit, zodat meer culturele organisaties, uit alle paritaire comités, er een beroep op kunnen doen.
- Steun middenveldorganisaties (zoals [Cultuurloket](#) en [Fonds 304](#)) bij het ontwikkelen van opleidingen en advies over burn-outpreventie en van psychosociale ondersteuning voor kunstenaars en cultuurwerkers.
- Creëer intermediaire structuren die specifiek gericht zijn op het melden van pestgedrag, misbruik, intimidatie en geweld.

06 | DUURZAAMHEID

De sector is vaak een voorloper geweest op vlak van duurzaamheid, vooral door het bredere publiek te sensibiliseren in aanloop van evenementen. In de culturele sector en het maatschappelijk middenveld werd in de afgelopen jaren veel werk verricht om op een meer ecologisch verantwoorde manier te werken. In 2023 nog richtte RAB/BKO samen met de partnernetwerken [La Concertation](#) en [Brussels Museums SamenDurable](#) op – een platform voor informatie, uitwisseling en transversale samenwerking rond klimaattransitie voor en door de culturele spelers op het Brusselse grondgebied.

Om de betrokkenheid van de culturele sector bij duurzame ontwikkeling te versterken, raden we aan om de overheidsinitiatieven verder te zetten en uit te breiden. Ondersteun verenigingen en netwerken die zich inzetten voor ecologie, lanceer specifieke subsidies om duurzame praktijken aan te moedigen, bevorder de mutualisering van ruimten en middelen, en investeer in culturele infrastructuur. Door aan een “duurzame gemeenschap” in het culturele veld te bouwen worden milieuvriendelijke initiatieven bevorderd en vinden kleinere organisaties de nodige steun om te leren van grotere, gevestigde instellingen.

Ondersteun de bestaande initiatieven vanuit het veld

Zet de lopende maatregelen voort en betrek de culturele sector meer bij duurzame ontwikkelingsprojecten in de volgende legislatuur. In de afgelopen jaren heeft Brussel aanzienlijke vooruitgang geboekt dankzij de werking van [environnement.brussels](#) en initiatieven zoals "[Good Move](#)" en "[Good Food](#)".

Ondersteun organisaties die zich inzetten voor ecologie

Faciliteer initiatieven als deze en de reeds bestaande netwerken en (inter)sectorale samenwerkingsplatforms (zoals [EventChange](#), [In Limbo](#), [Bruxeo](#), [Pulse Transitienetwerk](#), [Eco-conseil](#), ...) waar culturele organisaties best practices, middelen en ervaringen op het gebied van duurzaamheid kunnen delen, eerste stappen zetten naar een circulaire economie of cultureel personeel opleidingen kan krijgen rond duurzaamheid. Door aan een “duurzame gemeenschap” in het culturele veld te bouwen worden milieuvriendelijke initiatieven bevorderd en vinden kleinere organisaties de nodige steun om te leren van grotere, gevestigde instellingen.

Lanceer specifieke subsidies voor evenementen

Stel specifieke fondsen of subsidies in om culturele spelers financieel te ondersteunen bij het toepassen van duurzame praktijken. Dit kan subsidies omvatten voor energiezuinige verbeteringen, initiatieven voor afvalvermindering of duurzaam evenementenbeheer. Maak ruimte voor culturele organisaties in de bestaande verduurzamingsfondsen die zich momenteel nog te vaak uitsluitend richten op bedrijven of ondernemers.

Ondersteun initiatieven die de mutualisering van ruimten en materiaal bevorderen

Stimuleer gedeelde ruimtes tussen verschillende culturele actoren om de beschikbare ruimte te optimaliseren, de kwaliteit van het materiaal te verbeteren, en menselijke uitwisselingen aan te moedigen. Goede voorbeelden hiervan zijn Plan Atelier en 'Broedplekken' aan Vlaamse kant, en de nieuwe gedeelde werkruimte van de Théâtre National in Manage aan Franstalige kant.

Ondersteun ook uitwisselingsplatformen voor materiaal zoals [In Limbo](#) en [Gilbard](#).

Maak culturele infrastructuur duurzamer

Investeer om bestaande culturele infrastructuur duurzamer te maken. Omdat operatoren zelden eigenaar zijn, hebben ze niet altijd de zeggenschap of de middelen om te investeren in milieuvriendelijke gebouwen. Overheden moeten investeren om hun infrastructuur duurzamer te maken ten voordele van de gebruikers, of hen de middelen geven om zelf te investeren.

07 | TOERISME, CULTUURCOMMUNICATIE & CITYMARKETING

Brussel heeft een ontzettend rijke artistieke en culturele identiteit, met tal van culturele actoren die op wereldniveau spelen. De Brusselse culturele sector en de gewestelijke toeristische dienst [visit.brussels](#) hebben een duidelijk gemeenschappelijk doel: het versterken en communiceren van de diverse, pluriforme, gedeelde Brusselse identiteit door het organiseren van culturele evenementen en het verzorgen van een duidelijke communicatie daarover. Dit culturele potentieel zou echter beter benut kunnen worden in de toeristische strategie. Het ontwikkelen van een Brusselse identiteit hangt nauw samen met een gevoel van culturele samenhang. Hiervoor is culturele participatie essentieel, maar ook de inrichting en invulling van de openbare ruimte en van derde ruimten op een cultureel interessante manier. Cultuur is dan ook dé sector bij uitstek om het Brusselse imago te boosten en uit te dragen.

Haal de banden met de professionele cultuursector aan bij de ontwikkeling van een toeristisch beleid, door bottom-up te werken en het bestaande potentieel in het culturele veld te benutten.

Maak werk van een cultuurcommunicatie die voor iedereen in Brussel zichtbaar is

Als je in Brussel rondwandelt, is de cultuurwereld niet zichtbaar genoeg aanwezig in het straatbeeld.

Zet grootschalige promotiecampagnes op (via posters, digitaal, sociale netwerken, enz.). Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest mag gerust overtuigd zijn van zichzelf als een culturele hoofdstad, en die boodschap ook naar de buitenwereld uitdragen. Wie in Parijs of een andere Europese hoofdstad rondwandelt of de metro neemt weet meteen welke films er spelen, welke theaterstukken er worden opgevoerd en welke tentoonstellingen er lopen.

Herwaardeer cultuur binnen de grote evenementen

- **De sector vindt het noodzakelijk om grote cultureel hoogstaande evenementen in de openbare ruimte te organiseren die in de smaak vallen bij internationale toeristen, maar ook bij alle Brusselaars en andere landgenoten.** Geef hierbij bijzondere aandacht aan de zomerprogrammering, voor het grote deel van de Brusselse bevolking dat niet op reis kan. Het spreekt voor zich dat eerlijke praktijken en correcte vergoedingen gegarandeerd moeten worden.
- Betrek de culturele sector bij de ontwikkeling van grote evenementen zoals het [Bright Festival](#), [Winterpret](#) en het [Irisfeest](#). Willen deze evenementen een echte culturele meerwaarde bieden, dan kunnen ze qua inhoud, planning en organisatie beter afgestemd worden op de bestaande culturele actoren die de Brusselse identiteit in al haar diversiteit dagelijks vormgeven.
- Omgekeerd moeten culturele projecten die door de sector zelf in de openbare ruimte worden ontwikkeld ([Zinneke](#), [Dia de Muertos](#) enz.) evenveel aandacht krijgen.

Aanvullende aanbeveling

- **Beschouw Molenbeek-Brussel 2030 als een kans om een echt Brussels cultuurbeleid te ontwikkelen**
Brussel verdient een globaal cultureel plan beleid dat terugkomt in de toeristische plannen van de stad, in de communicatie, in de ruimtelijke ordening van de wijken en waarbij vooral ook ingezet wordt op de actieve deelname van alle Brusselaars. De kandidatuur van Molenbeek-Brussel om Culturele hoofdstad van 2030 te worden biedt een kans om hier grondig over na te denken, en concrete projecten te ontwikkelen die de stad grondig transformeren. Laat de ontwikkeling van dit plan niet afhangen van het al dan niet binnenhalen van de titel van Culturele Hoofdstad. Voorzie als plan B mensen en middelen om in 2030 een cultureel project op te zetten in samenwerking met andere Europese steden die voor gelijkaardige uitdagingen staan als Brussel.

CONCLUSIE

We hopen met deze aanbevelingen de krijtlijnen te tekenen voor het toekomstige cultuurbeleid van Brussel. Als netwerk dat de diversiteit en rijkdom van het Brusselse culturele veld weerspiegelt, reiken we hiermee de hand aan al wie tijdens de komende jaren rechtstreeks of onrechtstreeks het beleid rond kunst en cultuur in Brussel zal bepalen. We hopen zo een open en constructieve dialoog aan te gaan met de beleidsmakers en samen met hen bij te dragen aan een bruisend cultureel Brussel, ten voordele van de Brusselse kunstenaars en inwoners.

We geven dit document bewust niet de titel “memorandum”, want onze aanbevelingen zijn niet in steen gebeiteld. We zetten het gesprek met onze leden en andere organisaties uit het middenveld voort en plannen regelmatige updates van dit document tijdens dit verkiezingsjaar 2024.

Een eerste “long read” werd op 21 december 2023 goedgekeurd door het Bestuursorgaan van RAB/BKO en verzonden naar medewerkers van de politieke partijen. Vervolgens dacht de sector zelf verder na tijdens een Open Forum op 23 februari 2024. In de maanden die volgden vonden ontmoetingen plaats met verschillende kandidaten voor de regionale en federale verkiezingen van 9 juni 2024. Het document werd op basis van deze uitwisselingen op 17 juli 2024 bijgewerkt, in aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen van 13 oktober 2024.

BRONNEN

Bij het schrijven van deze tekst baseerden we ons behalve de hierboven vermelde bronnen o.a. op de volgende memorandums:

- [Memorandum oKo](#)
- [Memorandum cult!](#)
- [Oriëntatiekader lokale verkiezingen De Federatie](#)
- [Memorandum Pulse Transitienetwerk](#)
- [Memorandum RAC](#)
- [Memorandum Bruxeo](#)
- [Memorandum FEAS](#)
- [Lettre aux responsables politiques Culture & Démocratie](#)
- [Rapport Forum Ouvert RAB/BKO et La Concertation - Action Culturelle Bruxelloise](#)

COLOFON

Redactie

Juliette Mogenet, Brigitte Neervoort, Marianne Serandour, Quinten Wyns

Team

Arnaud de Schaetzen, Meike de Roest, Brigitte Neervoort, Katrien Reist, Keisha Strano

Bestuursorgaan RAB

Sinds de AV van 25/03/2024

Voorzitter

Centre Vidéo Bruxelles - Michel Steyaert

Article 27 - Laurence Adam
CENTRALE for contemporary art - Tania Nasielski
Compagnie Thor - Emilie Wacker
ILES / Artist Project - Chloé Housseau
ISELP - Daphné Defosse
La Monnaie / De Munt - Lies Doms & Marie-Caroline Lefin
La Vénèrie - Virginie Cordier
Projet Orfeo - Anne Deltour
Théâtre Les Tanneurs - Catherine Ansay
Théâtre National de Wallonie Bruxelles - Nicolas Dubois
Zinneke - Tristan Locus
Zoart - Bouchra Hbali

Réseau des Arts à Bruxelles

Sociale zetel & postadres
Vlaamsesteenweg 46
1000 Brussel

Bedrijfsnummer: 0894.581.906
RPR: Brussel

Bestuursorgaan BKO

Sinds de AV van 25/03/2024

Voorzitters

Kunstenwerkplaats - Karlien Vanhooacker
Beursschouwburg - Melat Gebeyaw Nigussie

Ancienne Belgique - Tom Bonte
Auguste Orts - Marie Logie
Globe Aroma - An Vandermeulen
Hiros - Yasmina Boudia
Kunstenfestivaldesarts - Frederik Verrote
KVS - Michael De Cock & Kristien De Coster
Passa Porta NL - Astrid Van Impe
RITCS School of Arts - Hendrik De Smedt
WIELS - Sophie Rocca
Zinnema - Valérie Wolters

Brussels Kunstenoverleg

Sociale zetel
Saintelettesquare 19
1000 Brussel

Postadres
Vlaamsesteenweg 46
1000 Brussel

Bedrijfsnummer: 0479.411.513
RPR: Brussel

info@rabbko.be www.rabbko.be